

A SERTÉSTENYÉSZTÉS HELYZETE A GLOBÁLIS KIHÍVÁSOK TÜKRÉBEN

POPP JÓZSEF – SZAKÁLY ZOLTÁN – PETŐ KÁROLY – HARANGI-RÁKOS MÓNIKA

ÖSSZEFOGLALÁS

A sertéságazat és a húsipar jelenleg nehéz helyzetben van Magyarországon. A magyar sertés-hizlalás átlagos önköltsége az elmúlt években a tartósan magas takarmányárak mellett gyakran meghaladta a felvásárlási árat, ezért a sertésállomány tartós növekedéséről még nem beszélhetünk. A sertéspiacra a ciklikusság jellemző, ráadásul a felvásárlási ár ciklusának leszálló ága a magas takarmányárakkal esett egybe. A termékpiacán belüli jövedelemelosztás egyenlőtlensége – a jövedelem alapvetően nem a termelői szférában keletkezik – is komoly gondokat okoz. A hazai sertéstartás jövője az előállított termékek piaci versenyképességétől függ. Az előállított termékek választékát, árát és minőségét alapvetően az dönti el, hogy mire van kereslet és milyen áron. A magyar sertéságazatban a technológia is kardinális kérdés, mert nagy a takarmányozási- és tartástechnológiai lemaradás a fejlett európai versenytársakhoz képest. A korszerű technológiák (tartás, klíma, takarmányozás) jelentősen csökkentik a fajlagos takarmány-felhasználást, az elhullási veszteséget, növelik viszont a súlygyarapodást, javítják a takarmányértékesítést, összességében pedig a jövedelmezőséget. A sertéságazatban olyan termelési eljárások kifejlesztésére van igény, melyek alkalmazásával a természetes hatékonysági mutatók, így a fajlagos hozamok számottevően növelhetők a környezet károsodása nélkül. Összességében elmondható, hogy a sertéstartás legfontosabb kritikus tényezői körébe tartozik a szervezetlen termékpiac, az integráció hiánya, a feketegazdaság erőteljes jelenléte, az alacsony hatékonyság és technológiai színvonal, valamint a nem versenyképes biológiai alapok, a kapcsolat hiánya az élelmiszer-kiskereskedelemmel, a szakképzettség és a K+F alacsony szintje az ágazatban, a takarmányár volatilitása, az eladósodott, hitelképtelen vállalkozások, a földpiac bizonytalansága és a fogyasztói tudatosság hiánya.

SUMMARY

Popp, J. – Szakály, Z. – Pető, K. – Harangi-Rákos, M.: PIG FARMING AND GLOBAL CHALLENGES

Pig sector and meat industry are in a difficult situation in Hungary. Due to the high feed prices, the average production cost of pig farming has often exceeded the producer prices in recent years, therefore an increase of pig population could not be realised yet. Pig market is characterised by cyclical fluctuations of supply and prices, furthermore the decreasing producer price occurred parallel with increasing feed prices. Skewed distribution of income within the product chain (basically, profit could not be realised at producer level) is a serious problem as well. The future of Hungarian pig farming depends on market competitiveness of meat products. Quality, prices and range of products are determined by demand and market prices. Technology is also a critical fact in the Hungarian pig sector because there is a huge gap in the level of technology compared to that of competitive member states. Modern technologies reduce the feed consumption per kg live weight gain and the mortality rate significantly, furthermore increase weight gain and improve feed conversion rate and profitability as well. With the development of production methods the efficiency of pork meat production can be improved in an environmentally friendly way. Overall, the most critical factors of pork meat production are the product chain without a close cooperation, the black market, outdated technology, uncompetitive genetics, unqualified employees, volatile feed prices, the lack of integration and R+D, the financial background of pig farms and access to credit, and finally the uncertainty of the land market.

BEVEZETÉS ÉS IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Magyarországon az 1980-as években még az állattenyésztés volt a mezőgazdaság húzóágazata, ekkor a részesedése a termelési értékből 55-60%-ot tett ki (Apáti és mtsai, 2013). Ezzel ellentétben szomorú tény, hogy az 1990-es évek legnagyobb vesztesei is az állattenyésztési ágazatok voltak, ekkor vette át folyamatosan a növénytermesztés a vezető szerepet. A bruttó kibocsátásból 2003-ban még 41%-al részesedett az állattenyésztés, majd az uniós csatlakozásunk óta 34%-ra zsugorodott (KSH, 2015). Ezen számok rámutatnak arra, hogy hazánkban az állattenyésztés részaránya a mezőgazdaság kibocsátásában folyamatosan hanyatlott.

A sertéságazat 1980-es években hazánk mezőgazdaságának húzóágazata volt, ekkor élte fénykorát mintegy 9 milliós állománylétszámmal. Azóta a sertések száma jelentősen csökkent, jelenleg 3,2 millió egyed körül alakul, ezen belül az anyakocák száma 200 ezer egyed (KSH, 2015). A baromfi- és juhállomány változását is csökkenés jellemzi uniós csatlakozásunk óta, bár ez utóbbi az elmúlt 3 évben növekedésnek indult.

A hústermelés nemzetközi és hazai kilátásai

Az elmúlt 50 évben a húsfogyasztás a népesség növekedésénél (+230%) kétszer nagyobb mértékben, 65 millió tonnáról közel 300 millió tonnára emelkedett (+450%). A városokban élők száma is folyamatosan emelkedik, elsősorban az ázsiai és afrikai országok gyors urbanizációjának köszönhetően. Az urbanizációval – és a nemzetközi kereskedelem liberalizációjával – egyre távolabb kerülnek egymástól a termelés és fogyasztás földrajzi központjai, aminek következtében nő a szállítás, a raktározás és a hűtés jelentősége, ezzel párhuzamosan az árukezelés költsége, ami ugyancsak hozzájárul az élelmiszerárak emelkedéséhez. Az évtized végére Kína és India jól kereső középrétege összesen elérheti az egy milliárd főt. Szintén a rendszeres húsfogyasztás növekedését vetíti előre az élelmiszer-feldolgozó és szolgáltató szektor fejlődése, beleértve a gyorséttermi láncok terjedését is (OECD/FAO, 2014).

A világ húsfogyasztása régióként és országoként jelentős eltéréseket mutat, ugyanis az állati eredetű fehérjék, ezen belül elsősorban a húsok iránti kereslet szorosan összefügg az életszínvonal alakulásával. Nem véletlen, hogy 1950 óta az elfogyasztott hús mennyisége megötszöröződött, 1970 óta pedig megduplázódott. Míg az 1980-as években a húsfogyasztás mintegy kétharmadát még a fejlett országok képviselték, addig napjainkra ez az arány megfordult a fejlődő és feltörekvő országok javára. Ez a népesség növekedése mellett a fogyasztói jövedelmek emelkedésének tulajdonítható. Az egy főre jutó húsfogyasztás ma 42 kg. A fejlett országok egy főre vetített átlagos húsfogyasztása (90 kg) még mindig mintegy háromszorosa az étkezési szokások terén a leggyorsabb minőségi váltást végrehajtó feltörekvő országok egy főre vetített átlagos húsfogyasztásának (30 kg). Ez a nagy különbség azonban nem csak világviszonylatban érzékelhető, hiszen a legmagasabb és a legalacsonyabb húsfogyasztással rendelkező országok között Európában is közel háromszoros az eltérés.

A globális hústermelés mintegy évi 1%-kal nőtt 2013-ban, elsősorban a sertés- és juhhús fogyasztás emelkedésének köszönhetően. A termelés a 2013. évi

299-ről 356 millió tonnára bővül 2023-ig, ami 57 millió tonna többlettermelést jelent. A hús iránt nő a kereslet Ázsiában, ennek köszönhetően a húsarak magas szinten maradnak. A baromfihús-előállítás megelőzi a sertéshúsét 2020-ig (OECD/FAO, 2014).

2050-re a globális húsfogyasztás a mai 300 millió tonnáról 470 millió tonnára, vagyis 60%-kal emelkedik, azaz a fejenkénti húsfogyasztás 10 kg-os növekedésével számolhatunk 2 milliárd fő többletfogyasztó mellett. Az egy főre jutó húsfogyasztás évi 42-ről 52 kg-ra nő, miközben 2 milliárd új fogyasztó lép a piacra. Az EU részesedése a globális hústermelésből 15% körül alakul. A globális népesség több, mint 80%-a az Európai Unió, Észak- és Dél-Amerika területén kívül él. A gazdasági növekedés motorja pedig Ázsia, ahol a világnépesség 70%-a él, elsősorban Indiában és Kínában. A húsfogyasztás robbanásszerű növekedése ugyanakkor takarmányozási problémákat okozhat a fejlett állattenyésztéssel bíró országok esetében, de óriási lehetőségeket nyújt az olyan dinamikus fejlődő országoknak, mint amilyen Brazília, ahol nemcsak az export kibővülésére lehet számítani, hanem arra is, hogy a helyi középosztály jövedelmi helyzetének javulása a belső fogyasztás élénkülését is elősegíti majd (OECD/FAO, 2014). 1990 óta az akvakultúra 8%-kal, a baromfihús termelése 4%-kal, a sertéshúsé 2%-kal, a marhahúsé 1%-kal nőtt évi átlagban. Jelenleg a globális hústermelés 72%-át a sertés- és a baromfihús adja, a marha- és juhhús aránya 23%, illetve 5% (1. ábra). A hústermelés trendje azt mutatja, hogy az alacsony fajlagos takarmány-felhasználás irányába tolódik el a húsfélék előállítása. Nem véletlen az akvakultúra és a baromfihús-előállítás előretörése.

Az EU-ban az összes húsfogyasztás 50%-a sertés-, 28%-a baromfihús, és a fennmaradó rész a marha- és juhhús (Popp és Harangi-Rákos, 2014). A sertéshúsfogyasztás növekedésében várható mérték elmarad a jövedelmek és az életszínvonal növekedésétől, melynek oka az egészségtudatos táplálkozás elterjedése. A vásárlók egy része áttért a csirke- és pulykahús fogyasztására

1. ábra A világ hústermelésének megoszlása (2013)

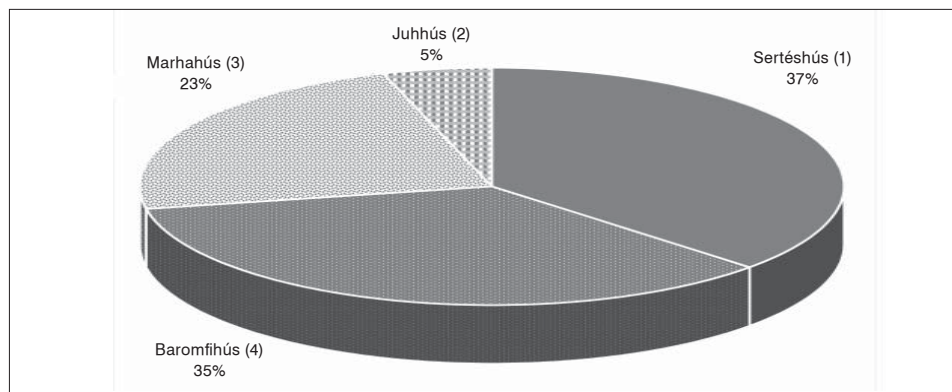

Figure 1. Global meat production, by species

pork meat (1); sheep meat (2); beef meat (3); poultry meat (4)

Forrás (Source): OECD/FAO (2014)

(Udovecz és Nyárs, 2009). A marhahúsfogyasztás csökkent az alacsony kínálat és magas árak következtében. A magas munkanélküliség és alacsony gazdasági növekedés miatt a fogyasztók inkább az olcsóbb húsféléket (baromfi) választják a marhahús helyett. Az uniós tagállamok közül a legtöbb marhahúst Dániában, Svédországban és Franciaországban fogyasztják, míg hazánkban a legkevesebbet (Aliczki és mtsai, 2013). Az Európai Unió marhahúsfogyasztása 16,0 kg/fő, míg hazánkban 2,5 kg/fő (Popp és Harangi-Rákos, 2014). A juhhús fogyasztás a többi húsféléhez viszonyítva alacsony és csökkenő mértékű mind a világban, mind az EU-ban, ahol 2-2,5 kg/fő/év, míg hazánkban 0,2 kg/fő/év (Apáti és mtsai, 2013).

A hús globális kereskedelme az elmúlt években évi 28 millió tonna körül alakult. A magas húsarak korlátozzák a keresletet a feltörekvő országokban, melyek nagy része nettó importőr húsból. Az EU 2013-ban Kanadával szabad kereskedelmi egyezményt kötött, aminek következtében a két fél között bővül a sertés- és marhahús-kereskedelem. Ugyanez várható az EU és az USA között megkötendő egyezménytől is. A MERCOSUR (Brazília, Argentína, Uruguay, Paraguay és Venezuela) régióval is tárgyal az EU a szabad kereskedelmi egyezmény megkötéséről. Ennek már sokkal nagyobb hatása lenne a két régió közötti húskereskedelemre, beleértve a sertéshúst is. Nagy kérdés, hogy Kína milyen mértékben tudja növelni hústermelését növekvő takarmányimport mellett. Ha az import a jövőben is meghaladja az előrejelzésben becsült mennyiséget, akkor komoly mértékben befolyásolja a globális húspiacot. A világkereskedelemben kerülő húsmennyiség a jelenlegi 28 millió tonnáról 35 millió tonnára, azaz 20%-kal nő 2023-ra. Ma a globális húsexport 25%-át adja a sertéshús és a globális termelés mintegy 6%-a kerül a nemzetközi kereskedelemben (OECD/FAO, 2014).

A sertéstenyésztés helyzete a világon és az Európai Unióban

Az emberiség élelmezésében a sertéshús évezredek óta nagy szerepet játszik, ennek következtében a sertéstenyésztés világszerte fontos állattenyésztési ágazatnak számít. A FAO adatai alapján a világ sertésállománya 1980-as években 790 millió egyed körül mozgott (FAO, 2014). 2013-ban a világ sertésállománya meghaladta az 1 milliárd egyedet, a globális sertéshús termelés pedig a 114 millió tonnát (hasított súly), részesedése a világ hústermeléséből 37% volt. Az előrejelzések szerint 2023-ra a világ sertéshústermelése megközelíti a 130 millió tonnát. A termelés évi 1,1%-kal nő 2023-ig, vagyis összesen mintegy 16 millió tonnával. Brazíliában és Argentínában évi 2-3%-kal emelkedik a sertéshús-előállítás, főleg a belső kereslet növekedésének köszönhetően (OECD/FAO, 2014).

A sertéstenyésztés tekintetében az ázsiai országoknak (2. ábra), ezen belül Kínának kiemelkedő szerepe van, ahol a globális sertésállomány 60%-a, vagyis mintegy 600 millió egyed található, mindemellett a sertéshús közel felét (55 millió tonna) is itt állítják elő. Az előrejelzések szerint Kína termelése tovább nő egyrészt a takarmányok javuló minőségének, másrészt a kínai kormány vágóállat értékesítésre vonatkozó intervenciók programjának köszönhetően (OECD/FAO, 2014). A második legnagyobb sertéstartó régió az Európai Unió, ahol 2013-ban 146 millió sertést tartottak (ebből 12,5 millió tenyészkocát), illetve 22,3 millió tonna sertéshúst állítottak elő (EUROSTAT, 2014). A világ harmadik legnagyobb sertéshús előállító országa az USA a 66 millió egyedből álló sertésállományával és évi 10,5 millió tonna hústermelésével (USDA, 2014). A termelés 75%-át Kína,

2. ábra A világ és az EU-28 sertéshústermelésének megoszlása (2013)

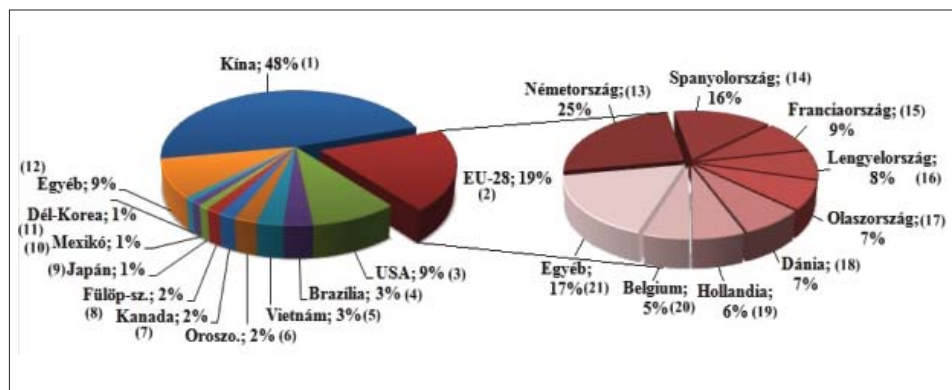

Figure 2. Pork meat production globally and in the EU-28

China (1); EU-28 (2); USA (3); Brazil (4); Vietnam (5); Russia (6); Canada (9); Philippines (8); Japan (9); Mexico (10); South-Korea (11); Other countries (12); Germany (13); Spain (14); France (15); Poland (16); Italy (17); Denmark (18); Netherlands (19); Belgium (20); Other countries (21)

Forrás (Source): OECD/FAO (2014), EUROSTAT (2014)

3. ábra A sertés és anyakocák számának alakulása az 1995-2014 közötti időszakban (ezer darab)

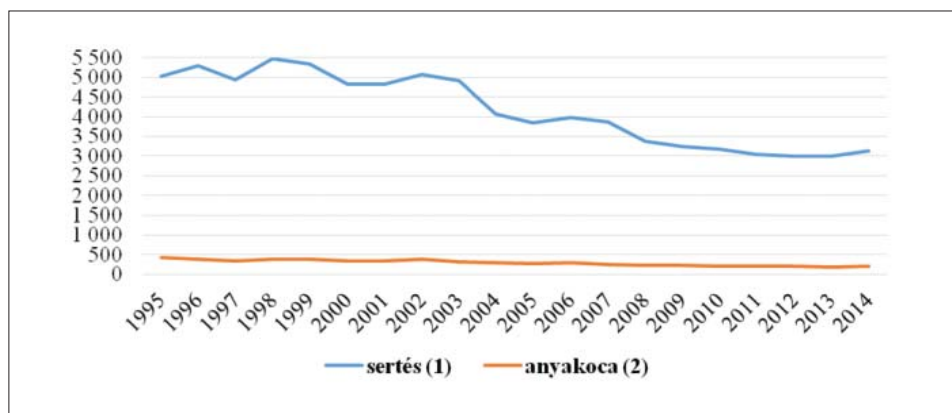

Figure 3. Number of pigs and sows between 1995-2014 (1000 heads)

pig (1); sow (2)

Forrás (Source): KSH (2015)

az EU és az USA adja (Popp, 2014). Kelet-Ázsia egyre nagyobb mennyiségben importál sertéshúst, ahol a lakosság jövedelem színvonala emelkedik (Popp és Potori, 2010). A sertéshús előállításában Brazília áll a világ negyedik helyén, ahol folytatódik a termelés növekedése, elsősorban a növekvő termelői áraknak és csökkenő takarmányköltségeknek köszönhetően.

Mivel a sertéshús döntő hányadát ott fogyasztják, ahol azt előállítják, a világtermelés mindössze 6-7%-a kerül a nemzetközi kereskedelembe (OECD/FAO, 2014).

A becslések szerint 2013-ban a sertéshús globális kereskedelme 7,1 millió tonna körül alakult. Az EU, az USA és Kanada részesedése a világkereskedelemben eléri a 80%-ot. A legfontosabb sertéshús importőr országok Ázsia keleti térségében találhatóak, ahol a jövőben nem várható számottevő növekedés a behozott mennyiségben (OECD/FAO, 2014).

A sertéshús árát a jövőben is a gabona- és takarmányárak alakulása fogja meghatározni. Az EU-ban a magas gabonaárak hatására mérséklődött a kínálat 2012-ben és 2013-ban, amikor a sertéshús árszintje jóval meghaladta a 2011. évi szintet (European Commission, 2014). A prognózis szerint a sertéshús ára 2023-ra tonnánként (vágott súly) 2100 EUR körül alakult (OECD/FAO, 2014). Az USA-ban PED vírus hatására kitört járvány miatt jelentősen megrágult a sertéshús ára, 2014 áprilisában 54%-kal volt magasabb az előző évinél, azaz a hasított súlyra vonatkozó ár kilogrammonként 2,65 dollárra emelkedett (USDA, 2014). Azóta a takarmányárak csökkenésével párhuzamosan a sertés termelői ára is csökkent.

Az európai országokban hagyományosan kiemelkedik a sertéshús fogyasztása, habár 2007 óta a baromfihús-fogyasztás élénkülése figyelhető meg a sertéshús rovására. Ennek ellenére az EU-ban a sertéshús aránya az összes húsfogyasztásból még mindig 50% körül alakul, a jövőben sem várható számottevő visszaesés. Az EU legjelentősebb sertéshúst termelő tagországai Németország (5,4 millió tonna), Spanyolország (3,43 millió tonna) és Franciaország (1,94 millió tonna), ahol az EU összes sertéshústermelésének csaknem 50%-át állították elő 2013-ban. Az Európai Unióban a gazdasági válság hatása továbbra is érezhető a sertéstenyésztésben és a sertéshús-kereskedelemben. Az EU régi tagországaiban egyelőre a kereslet stagnálása tapasztalható, míg az új tagországok a kereslet csökkenésével reagáltak a válságra. Az EU összes hústermelésének több, mint 50%-a sertéshús. A sertéshús-termelés évi 23 millió tonna körül alakul, a sertéshús egy főre vetített fogyasztása pedig 41 kg-ra esett vissza. Spanyolországban a legmagasabb a fogyasztás, míg Szlovéniában a legalacsonyabb. Az alacsony gazdasági növekedés a keresletet még mindig fékezi, a vásárlók az olcsóbb termékeket részesítik előnyben.

A világ sertésállományának több mint 15%-át az EU-ban tartják. 2004 és 2006 között a sertésállomány növekedett, majd az ezt követő időszakban csökkenés volt megfigyelhető. A vizsgált időszakban (2004-2013) 7,6%-kal fogyatkozott a létszámuk. Míg 2004-ben 158 millió sertést tartottak számon, addig 2013-ra ez a szám 146 millióra apadt (FAO, 2014). „Az EU kocaállománya 2006-tól 2011-ig 16%-os csökkenést mutatott, amit már nem tudtak kompenzálni a nagyobb választott malacszámmal, ugyanis a sertésállomány a vizsgált időszakban 10%-os csökkenést mutatott” (Balogh és Novotniné, 2013). 2006 óta folyamatosan csökkent az EU sertésállománya, 2006-2013 között több mint 10%-kal (17 millió darabbal), a tenyészkoca állomány pedig 20%-kal esett vissza (EUROSTAT, 2014). Az EU tagországaiban 2013-ban életbe lépett a kocák csoportos tartására vonatkozó 2008/120/EK állattóléti rendelet, mely szintén a költségek további növekedését jelenti. Borúlatozóbb vélemények szerint e rendelet miatt az EU sertésállománya tovább csökken, ugyanis az átalakítással járó többletköltségek miatt a kevésbé versenyképes termelők egy része felhagy a sertéstartással. 2014-ben egyébként tovább csökkent a vágások száma. 2013-ban a legtöbb sertést Németországban

(27 millió), Spanyolországban (25 millió), Franciaországban (13 millió), Dániában (12 millió) és Hollandiában (12 millió) tartották (EUROSTAT, 2014).

A takarmányárak csökkenésével párhuzamosan mérséklődik a sertéshús ára is, ezért 2015-ben a termelés szerény mértékű (0,8%-os) bővülése várható. 2014-ben az EU sertéshús exportja az előzetes adatok szerint 8%-kal csökkent az előző évhez viszonyítva. 2014 februárja óta nincs export Oroszország irányába, ahova korábban az összes export negyede ment (fagyasztott hús, zsír és belsőségek). A kieső mennyiséget elsősorban az ázsiai országok, így Japán, Dél-Korea és a Fülöp-szigetek pótolták. 2015-ben a versenyképes áraknak és a növekvő ázsiai keresletnek köszönhetően folytatódik az oda irányuló erős kivitel. Mivel Brazília növelte Oroszországba irányuló exportját, az EU Brazília hagyományos exportpiacain bővítheti piaci részesedését. Oroszország az EU-ból származó sertéshús kiesését baromfi- és marhahússal kiegészítve más országokból szerzi be (Brazília, Argentína, Chile, Ecuador és Kína). A sertéshús termelői ára 2014 júliusa óta csökken, az olcsóbb takarmány 3-6 hónapos késéssel kompenzálja a termelői ár csökkenését. Az előrejelzések szerint az EU-ban a sertéshústermelés 2023-ig érdemben nem változik, legfeljebb szerény mértékben, azaz 23,4 millió tonnára nő (European Commission, 2014).

A sertéstenyésztés helyzete Magyarországon

A magyar mezőgazdaság legfőbb szerkezeti problémáját az állattenyésztés immár két évtizede húzóódó válsága okozza. A magyar állattenyésztés helyzete a csatlakozás óta folyamatosan romlik. A mezőgazdaság bruttó kibocsátásából való részesedése viszonylag alacsony, ami elsősorban a bizonytalan jövedelemhelyzettel magyarázható. Az állattenyésztés egyre növekvő tévesztésével csökken az állatállomány, ezzel párhuzamosan a vágóállat- és állati eredetű termékek előállítására is. A sertéstenyésztés hazánk gazdaságában mindig fontos szerepet játszott. Már az 1860-as években 1,6 millió egyed volt az átlagos sertéslétszám, mely jelentősen növekedett és 1935-ben már a 4,7 millió létszámot is meghaladta. Fénykorát az 1980-as években élte, ekkor a hazai mezőgazdaság húzóágazata volt, az átlagos sertéslétszám 1983-ban megközelítette a 10 millió egyedet. A rendszerváltás idejére az állomány 6 millióra esett vissza, és azóta folyamatosan csökkent, habár az utóbbi egy évben szerény mértékű növekedés tapasztalható. A létszámcsökkenés ellenére az állattenyésztés meghatározó ágazata volt a sertéstenyésztés az ezredfordulóig (Kapronczai, 2011).

Az ezredfordulót követően azonban tovább folytatódott a hanyatlás. Az ország sertésállománya 2000-ben 4,9 millió egyed volt. Az Európai Unióhoz történő 2004-es csatlakozás teljesen felkészületlenül érte az ágazatot. A fejlett sertéstartással rendelkező nyugat-európai országokkal ellentétben Magyarországon nem specializálódtak a gazdaságok. A termelők nagy része saját állományból pótolja a kiesett tenyészállatokat, ami rendszerint nem jár együtt a természetes hatékonyság javulásával. A hatékony termelés alapja a kiváló tartástechnológia és a korszerű genotípus (Aliczki és mtsai, 2009). Az EU-csatlakozást követően drasztikus állománycsökkenés vette kezdetét, ugyanis 2013-ra a sertések száma 2,9 millió egyedre csökkent, ezen belül az anyakocák száma 187 ezer darabra esett vissza (3. ábra). A 2014. decemberi statisztikák már kismértékű növekedést mutatnak, a sertések száma meghaladta a 3,1 millió darabot, a kocák száma pedig a 200 ezer darabot (KSH, 2015).

A sertésállomány gazdálkodási formák szerinti megoszlásában évek óta tartós arányváltozás figyelhető meg. A hazai sertéságazatra a koncentráció folyamata jellemző. Az 1990-es évek elején még jellemző a háztáji tartás, később évről évre visszahúzódott, egyre kevesebb sertést tartanak az egyéni gazdálkodók (Nábrádi és mtsai, 2007). Az 1990-es években az állomány többségét (53%-át) az egyéni gazdaságok tartották, majd „az értékesítés bizonytalansága, a nem kielégítő jövedelmezőség, illetve a veszteséges termelés miatt igen sok egyéni gazdálkodó kényszerült a sertéstartás felhagyására (Nyárs és mtsai, 2004).” Ezért 2000-ben már a gazdasági szervezetek kezébe került a sertések jelentős része, 2005-ben az általuk tartott sertések aránya 60% fölé emelkedett. Jelenleg az állomány 74%-át a gazdasági szervezetek, 26%-át pedig az egyéni gazdaságok birtokolják (1. táblázat). 10 év alatt csaknem felére csökkent az egyéni gazdaságok által tartott sertéslétszám (KSH, 2015). Az 1990-es évek elején még többségben lévő háztáji tartás évről évre háttérbe szorult: 2014 decemberére a háztartásokban tartott sertések száma 808 ezer egyed volt. A gazdasági szervezetek sertésállománya az elmúlt egy év alatt 127 ezer, az egyéni gazdaságoké 5,2 ezer egyeddel nőtt. Az anyakocák száma 2013 decembere óta a gazdasági szervezeteknél 6, az egyéni gazdaságoknál 5 ezer egyeddel nőtt (KSH, 2015).

1. táblázat

Az állatállomány megoszlása gazdálkodási formánként

Év	sertés (1) (ezer darab) (2)			%os megoszlás (6)	
	gazdasági szervezetek (3)	egyéni gazdaságok (4)	összesen (5)	gazdasági szervezetek (3)	egyéni gazdaságok (4)
1995	2375	2657	5032	47	53
2000	2483	2351	4834	51	49
2005	2331	1522	3853	60	40
2010	2323	846	3169	73	27
2013	2201	734	2935	75	25
2014*	2328	808	3136	74	26

*2014 (december)

Table 1. Number of pigs of farms by legal form

number of pigs (1), 1000 heads (2); agricultural enterprise (3); individual farms (4); total (5); distribution in % (6)

Forrás (Source): KSH (2015)

Hasonló tendencia érvényesült a gazdaságok számát illetően. A sertést tartó gazdasági szervezetek száma az elmúlt években növekedett, míg az egyéni gazdaságok száma folyamatosan csökkent. Az egy gazdaságra jutó átlagos sertéslétszám 2014-re a gazdasági szervezeteknél 4 018 egyedre csökkent, míg az egyéni gazdaságok esetében elérte 6 egyedet (KSH, 2015). A piaci folyamatok hatására a gyengén teljesítő, felkészületlen, kis létszámú, az intenzív technológiájú nagyüzemekkel versenyző üzemek száma Nyugat-Európában is folyamatosan

csökken. Vannak korszerű, európai színvonalú telepek Magyarországon, de ezek csupán „szigetként” vannak jelen a hazai sertéstenyésztésben.

2014. december 1-jén a sertést tartó gazdasági szervezetek száma 16, az egyéni gazdaságoké 11%-kal bővült az előző évhez képest. Egy év alatt az anyakocát tartó gazdasági szervezetek száma 11, az egyéni gazdaságoké 21%-kal nőtt (2. táblázat). Az egy gazdaságra jutó sertéslétszám a gazdasági szervezeteknél (4069) és az egyéni gazdaságoknál (6) is csökkent.

2. táblázat

A sertést és anyakocát tartók számának decemberi alakulása (darab)

Év	Sertést tartó (1)		Anyakocát tartó (4)		Egy tartó gazdaságra jutó sertések száma (5)	
	gazdasági szervezet (2)	egyéni gazdaság (3)	gazdasági szervezet (2)	egyéni gazdaság (3)	gazdasági szervezet (2)	egyéni gazdaság (2)
2011	477	166 732	360	28 598	4 524	5,3
2012	473	148 986	351	25 327	4 565	5,6
2013	495	121 701	343	18 475	4 447	6,6
2014*	572	134 797	380	22 360	4 069	6,0

*2014 (december)

Table 1. Number of pigs and sows of farms by legal form (head)

pig farm (1); agricultural enterprise (2); individual farm (3); sow farm (4); the number of pigs per farm (5)

Forrás (Source): KSH (2015)

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az állati eredetű termékek, ezen belül a marhahús előállításának, kereskedelmének és áralakulásának világpiaci kilátásai több ismert és elismert nemzetközi szervezet, valamint intézet és intézmény (FAO, FAPRI, az Európai Bizottság, OECD és USDA) prognózisaira támaszkodva került elemzésre. A vizsgálatot nehezíti, hogy a különböző előrejelzések módszertana eltérő, nem feltétlenül ugyanazon feltevésekre épülnek, nem ugyanazon időszakra szólnak, továbbá esetenként a gyűjtőfogalmak sem azonosan definiáltak. A sertéshús termékpálya hazai kilátásainak elemzésénél elsősorban az Európai Bizottság, a KSH és az Agrárgazdasági Kutató Intézet adatbázisaira és kutatásaira támaszkodtunk.

Az általunk vizsgált időszak a világpiaci kitekintés fejezetben az OECD/FAO anyag felhasználásával a 2013-2023 közötti évekre vonatkozik. A magyarországi adatok esetében a 2000 és 2014 közötti időszakot elemeztük.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

Kihívások az ágazatban

7 éves távlatban – összhangban az elkészült Nemzeti Vidékstratégiában foglalt, társadalmi vitában kialakult elvekkel és a Nemzeti Növekedési Tervvel – a múltban

a hazai és világpiacon egyaránt sikeres, magas minőségű magyar tökehús és feldolgozott termék előállításához szükséges 6 milliós sertésállomány kialakítását és fenntartását célozza meg a stratégia a Kormány vidékpolitikai céljaival összhangban. A sertéságazat helyzetét javító stratégiai intézkedésekről szóló 1323/2012. (VIII. 30.) Korm. Határozatban kerültek meghatározásra a legsürgősebb elvégzendő feladatok.

A sertéságazat és a húsipar jelenleg nehéz helyzetben van Magyarországon. A magyar sertéshízlalás átlagos önköltsége az elmúlt években a tartósan magas takarmányárak mellett gyakran meghaladta a felvásárlási árat. Ez a jelenség a sertésállomány komoly mértékű visszaesését okozta. *A termelési költségek legnagyobb részét a takarmányköltségek jelentik.* Nyugati versenytársainkhoz képest az élelmiszeripari- és egyéb ipari melléktermékek (malátacsíra, DDGS, etanolgyártás mellékterméke, malomipari melléktermék, napraforgó dara, repcedara) bevonása a takarmányozási rendszerbe elmarad (ez a húsminőség szempontjából nem feltétlen hátrány). A takarmányköltség csökkentésének egyik lehetősége a melléktermékek hasznosítása lehet a sertéstartásban. Kérdés azonban, hogy ehhez rendelkezésre állnak-e a feltételek?

A sertéspiacra a ciklikusság jellemző, ráadásul az elmúlt években a felvásárlási ár ciklusának leszálló ága a magas takarmányárakkal kombinálódott. Az elmúlt időszak alapanyag-áremelkedése és a belpiacon nehezen érvényesíthető áremelés miatt több hazai húsipari cég komoly likviditási gondokkal küzd(ött), nehézkessé vált a hízósertés-felvásárlás finanszírozása, számos feldolgozónál csökkenteni kellett a vágási napok számát. A helyzet már rövid- és középtávon is veszélyezteti a stabil hízófelvásárlást.

A termékpiacán belüli jövedelemelosztás egyenlőtlen (termelők-feldolgozók, kis- és nagykereskedelem), a jövedelem alapvetően nem a termelői szférában keletkezik. A termékpiacra egyes fázisai közötti együttműködések, integrációk rendkívül gyengék (tőkeerő, szervezettség hiánya), és gyenge a szerződéses fegyelem. Az ágazat integrációs szintje még magyar viszonylatban is alacsony. A kis- és közepes gazdaságok talpon maradásához létfontosságú a szervezettség növelése, a termelői együttműködésekben vagy vertikális integrációkban való részvétel. A termelés és értékesítés önálló tevékenységként történő folytatása csökkenti a piaci verseny lehetőségét adott vállalkozás számára.

A jelenlegi termelői csoportok (TCS) támogatási rendszerének megújítására van szükség, ugyanis az elkövetkező években minden TCS-nél lejár a szerződés, ami a sorozatos megszűnéseket vetíti előre. A támogatási rendszert úgy kell átalakítani, hogy a támogatás alapja a forgalmazott volumen legyen, ezzel elősegítve a kívánatos koncentrációt. Programot indokolt kidolgozni annak érdekében, hogy záros határidőn belül (1-3 év) a termelők 90%-a valamilyen integráció tagja legyen. Az elv egyszerű: minden termelő eldöntheti, hogy integrálódik, vagy nem, de csak az a termelő kaphat nemzeti támogatást, aki valamilyen integráció tagja. De bevezethető támogatási jogcím a termelői szerveződések és platformok intézményhálózatának fejlesztésére is. A termelői csoportokat, integrációkat mentesíteni kell a tevékenységükből adódó pénzügyi duplikációktól: iparüzési adó, tranzakciós illeték, kamarai díj, stb. Mivel ezek a szervezetek segítik az ágazat kifehérítését, célszerű lenne különböző adókedvezményeket (áfa és/vagy tb járulék) biztosítani számukra.

A legsúlyosabb problémának továbbra is a feketegazdaság számít, de ebben sikerült előrelépést elérni. Az *általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény* (a továbbiakban: ÁFA tv.) módosítása következtében 2014. január 1-jétől kibővült az 5%-os adómérték alá tartozó termékek köre. Ezzel az élő- és hasított sertés ÁFA-kulcsa 27%-ról 5%-ra csökkent abban a reményben, hogy ez hozzájárul a gazdaság fehérítéséhez és a legális hazai vállalkozások versenyképességének növeléséhez. Kérdés azonban, hogy az élő és félsertés áfájának 27%-ról 5%-ra történt csökkentésével sikerült-e elérni a tenyésztési kedv erősödését, a sertésállomány növekedését és a feketegazdaság visszaszorulását? Azóta az áfa csalásban érdekelt szereplők a darabolt serteshúsok piacán tevékenykednek, továbbá a számla nélküli, vagy részben számla nélküli értékesítés továbbra is jellemző a húskereskedelemben. Időközben azonban csökkent a húsimport, nőtt a levágott sertések száma és gyarapodott a sertésállomány. A kedvező tendencia jelentős részben annak tulajdonítható, hogy az 5%-os áfa hatására kifehéredett az élősertések és a félsertések piaca, vagyis nőtt a legális csatornákon feldolgozott hazai sertések száma a feketevágásokkal szemben. Ez azt is jelenti, hogy talán nem is nőtt a sertések létszáma, de a feketegazdaság részben láthatóvá vált a statisztika számára is. Mivel a feketegazdaság a termékpálya más területeire – így például a sertésdaraboláshoz – vándorolt át, a szakmai szervezetek javasolták az 5%-os áfa kiterjesztését a teljes termelési-értékesítési láncra. 2016. január 1-től a tökehúsok áfája 27%-ról 5%-ra csökken, ennek hatására a feketegazdaság aránya is jelentősen visszaszorul az ágazatban, mert versenyképesebbé teszi az ágazat legális szereplőit mind a külföldi beszállítókkal, mind a feketegazdaságban tevékenykedőkkel szemben.

Ennek szűkítésével a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások finanszírozhatósága tovább javulna, a legális szereplők piaci helyzete erősödne hitelképességük szempontjából is. A másik fontos tényező a vidékfejlesztési pályázatok feltételei, megjelenésének időpontja. A mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások ugyanis ezekhez igazítják fejlesztési stratégiáikat. Ebben nagy kérdésben vagyunk. A harmadik tényező a gondolkodásmód. Minél magasabb színvonalú a stratégiai gondolkodás a vállalkozások vezetésében, annál több eszközt vesznek igénybe az ingadozások kezelésére. E területen a pénzintézetek élelmiszergazdasági szakmai felkészültsége is kiemelt szerepet játszik. A piaci igényeknek megfelelően a mezőgazdaság banki finanszírozásában üzemméretenként eltérő módszerekkel találkozunk. Míg a kisebb vállalkozások (például őstermelők, egyéni gazdaságok) esetében a hangsúly az ún. „dobozos” termékek irányába tolódik el (scoring alapú termékek, ahol az ügyfél számára az átfutási idő, a hitelhez jutás ideje lerövidül, az ügyintézés hatékonysága pedig nő), addig a nagyobb vállalkozásoknál egyedi finanszírozási konstrukciókra van igény. Az egyedi finanszírozás esetében szigorúbb vizsgálatnak vetik alá a finanszírozók a cégvezetés színvonalát, stratégiáját, a tevékenység versenyképességét, az érintett cég partnereit. Az élelmiszergazdaság sajátos termelési körülményeinek magas szintű ismerete és az ezekhez igazított termék- és szolgáltatás-kínálat lehet a siker záloga az élelmiszergazdaság finanszírozásában.

A korszerű, európai színvonalú telepek Magyarországon csupán „szigetként” vannak jelen a serteshús előállításban. A termelő vállalkozások többségére jellemző elmaradások a genetikai alapokra, a tartástechnológiára, a méretgazdaságossági

kérdésekre, valamint a takarmányozási problémakörre vezethetők vissza. A rendelkezésre álló kapacitások nagy része elavult, felújításuk elodáztatatlan. Még inkább modern nagyméretű vágóhidak és magas feldolgozottságú termék előállítására alkalmas feldolgozó üzemek létesítésére van szükség. A legfejlettebb sertésszektorral rendelkező országok (dán, holland, német) praktikus tudását a hazai szaktanácsadási gyakorlatba kizárólag állami támogatással lehet bekapcsolni, mivel nagyon kevés vállalkozás képes megfizetni őket. Nemzetközi példák alapján a sertéságazat fejlesztésében a genetika, a takarmányozás és a technológia meghatározásához indokolt bevonni a többi szakterület között a marketing, a táplálkozástudomány, az állatjóléti és a fenntarthatóság szakterületeit is.

A magyar sertéságazatban a technológia kardinális kérdés, mert nagy a tartástechnológiai lemaradás a fejlett európai versenytársakhoz képest. A korszerű technológiák (tartás, klíma, takarmányozás) jelentősen csökkentik a fajlagos takarmány-felhasználást, az elhullási veszteséget, növelik viszont a súlygyarapodást, javítják a takarmányértékesítést, összességében pedig a jövedelmezőséget. A zöldmezős beruházásokat indokolt előtérbe helyezni, ugyanis felújítások esetén az épületek kialakítása, telepi elrendezése adott, így azon érdemben változtatni nem lehet. A környezeti szempontból fenntartható, a klímaváltozás hatásait mérséklő sertéshús termelés megvalósítása nem opció, hanem elengedhetetlen szükségesség. Ezért a tudomány eredményeire épülő gyors technológiai fejlesztés kiemelt prioritás. *A sertéságazatban olyan termelési eljárások kifejlesztésére van igény, amelyekkel a fajlagos hozamok számottevően növelhetők a környezet károsodása nélkül.* A sertéságazat termelékenységének és minőségének javításához a kutatási és fejlesztési ráfordítások gyors növelésére van szükség.

A tudásalapú versenyképesség megteremtése a legfontosabb célkitűzés. A magyar mezőgazdaság fejlődésének elmúlt 100 évét elemezve kiderül, hogy a gazdák folyamatosan szembetalálták magukat a politika által diktált megoldásokkal, amelyek sokféle célt szolgáltak, de nem a versenyképesség és hatékonyság jelentős javítását. *Magyarországon ma az oktatás és kutatás társadalmi hasznossága egyaránt megkérdőjelezhető, mivel egyik sem igazán gyakorlatorientált, ráadásul hiányzik a nemzetközi mércével is versenyképes bázisa.* Továbbá probléma a hazai (agrár-) szakemberképzés alacsony színvonala, a motiváció hiánya. Ebből többek között arra lehet következtetni, hogy az agrároktatás és agrárkutatás egyébként szükségesnek tartott tárgyi és személyi kapacitásai nincsenek maradéktalanul a társadalom, a piaci igények kielégítésének alárendelve (Popp és mtsai, 2008).

A felsőoktatás, a középiskola és szakmunkásképzés reformjáról szóló tervek nem a tudás-intenzív jövőképet képviselik, hanem a tudásszegény magyar valóságot konzerválják. Ha a kormány pénzt von ki a köznevelésből és a felsőoktatásból, akkor nincs remény a tudásalapú hatékonyság javítására a gyakorlatban. Ugyanis ehhez egyre több állami támogatásra lenne szükség. Hazánkban éppen az ellenkező folyamatoknak lehetünk szemtanúi. A szaktanácsadás továbbra is az inputellátó iparágak kezében lesz, pedig a vállalati szaktanácsadás könnyen tévútra vezetheti a termelőket. Független, vagyis felsőoktatási intézmények, kutató intézetek és K+F intézmények bevonásával is indokolt létrehozni egy szaktanácsadási rendszert költségvetési támogatás segítségével, egyébként nem épül ki professzionális szaktanácsadás Magyarországon.

A legfejlettebb sertésszektorral rendelkező országok (dán, holland, német)

praktikus tudását a hazai szaktanácsadási gyakorlatba kizárólag támogatással lehet bekapcsolni (Popp és Udovecz, 2008). Ma is jelen vannak több szektorban és napi 500-1000 euróért adnak tanácsot a professzionális agrárvállalkozásoknak. Bármikor beilleszthetők a szaktanácsadási rendszerbe, ha a munkájukért az általuk elvárt díjazást kapják. Ha a vállalkozások tagdíjat fizetnek a Nemzeti Agrárkamarának, akkor a befolyt pénz egy részét felhasználhatná a külföldi szaktanácsadók szolgáltatásainak igénybevételére. Ugyanakkor nem hallgatjuk el azt sem, hogy a magyar termelők nem látják, sőt napjainkban nem akarják beismerni, hogy versenytársaik jelentősen megelőzték őket a piaci versenyben.

A magyar társadalom fogyasztói tudatossága az európai átlaghoz képest is alacsonyabbnak tűnik, alapvetően érzékenység jellemzi. Ez közvetlenül megmutatkozik az olcsóbb termékek iránti kereslet növekedésében. A piacon a fogyasztó dönt, ezért kiemelt jelentőségű az érzelmi és fizikai kapcsolódás, egyfajta lojalitás megteremtése a garantáltan magyar termékhez, ami a hazai, márkázott termékek bevezetésével, eredetjelölésével valósítható meg. *Jó alapot nyújthat ehhez a „Kiváló Minőségi Sertéshús (KMS)” védjegy és a terméktanúsítási rendszer továbbfejlesztése. 2014 novemberéig 21 termék kapott KMS minősítést, ami 17 vállalkozást érint, ebből 15 cég tökehús és 2 vállalkozás késztermékek előállításával foglalkozik.*

A hazai sertéságazat fellendítése, a hazai piacok védelme érdekében született meg a sertésállományoknak a sertések reprodukciós zavarokkal és légzőszervi tünetekkel járó szindrómájától (PRRS) való mentesítési szabályait tartalmazó vidékfejlesztési miniszteri rendelet. 2014. január 16-án jelent meg a 3/2014. (I. 16.) VM rendelet, mely a PRRS mentesítés szabályait tartalmazza. A betegség felmérésével és a mentesítés szabályainak kidolgozásával *a szaktárca célja, hogy Magyarország teljes sertésállománya elérje az úgynevezett négyes-mentességet (melynek része a PRRS-vírustól való mentesség is), és így hazánkban csak egészséges sertésállományokból származó állatokat lehessen tenyészteni.* A program első lépéseként felmérték a sertésállományok fertőzöttségét, majd a szakértők – egyeztetve a sertésenyésztő és -tartó szervezetekkel – elkészítették a mentesítési tervet. A rendelet a mentesítési program végrehajtását segíti. Probléma azonban, hogy *az EU tagországi hatáskörbe utalta a PRRS szabályozását. Unió szinten nincs erre vonatkozó szabályozás, ennek megfelelően nem érhető el a mentesség, mivel az EU-ban a határon átnyúló kereskedelem ezt megakadályozza.* Az EU lehetőséget (opciót) ad a tagállamnak a mentesítésre, de nem kötelezettséget. *Hollandia alulról felfelé szervezi meg a mentesítést, vagyis a szövetkezetek szintjén indul a program a tagok pénzügyi befizetésével és nem állami támogatással.*

Lehetőségek az ágazatban

Az elmúlt időszakban évről évre javult az élelmiszergazdaság banki megítélése. Ehhez hozzájárult a szektorba áramló támogatások növekedése, az előző évek magas termelői árai, a pozitív középtávú piaci kilátások és a szektor növekedési potenciálja. Ugyanakkor a pénzintézetek agrárgazdasági ismereteinek bővítésére, fejlesztésére is szükség van az élelmiszergazdaság finanszírozásának javításához. A bankok, pénzintézetek javuló hozzáállása mellett az egyes szektorok megítélése különböző, mert kiemelten támogatták a jövedelmező szántóföldi

növénytermesztést és kevésbé például az élelmiszer-feldolgozókat vagy akár a sertéstartást. A bank projekteket, vállalkozásokat finanszíroz, a hitelkérelmek elbírálásánál mégis fontos tényező az érintett szektor helyzete és kilátása. Mivel a pénzügyi intézmények a támogatásokat is figyelembe veszik, egyes szektorok piaci szereplői kedvezőbb helyzetbe kerülnek. Így az élelmiszeripar kiemelt támogatása is javíthatja hitelfelvételi lehetőségét.

2015 elején részletesen még nem ismert az uniós beruházási támogatás. Ilyen körülmények között lehetetlen időben elkészíteni a beruházási üzleti tervet, annak hiányában pedig egyelőre beruházás sem várható. Egy jól működő professzionális telep előkészítési ideje minimum 1,5 év, egyrészt az üzleti és műszaki tervezéshez, másrészt a telephely hatósági engedélyezéshez (környezeti, építésügyi, örökségvédelmi, tájba illesztési stb.) szükséges idő miatt.

Az eddig napvilágra került információkból kiderül, hogy az állattenyésztés technológiai fejlesztésére, erőforrás hatékonyságot javító és trágyatárolási beruházásokra áll majd rendelkezésre támogatás. 2015-2020 között mindössze 68,5 milliárd Ft. A szarvasmarha- és baromfi ágazatot is figyelembe véve legfeljebb 15-20 milliárd Ft-ra számíthat a sertéságazat. A támogatási mérték 35-40% (kollektív: +10%). A maximális támogatás nagyságrendje 500 M Ft/ projekt (kollektív min. 50 M Ft-tól). Ha 400 kocaférőhellyel és 5 000 hizlaló férőhellyel számolunk (kocánként 25 hízó/év kibocsátás), akkor a telepfejlesztési beruházás összege mintegy 1,1-1,2 Mrd Ft, ennek 40%-os támogatása kb. 500 M Ft. Legfeljebb ekkora kocatelep 30-40%-os intenzitású támogatása várható. Ez azt is jelenti, hogy a nagyobb telepek támogatása nem várható. Valószínűsíthető, hogy sem a támogatási összeg, sem a támogatás 500 M Ft-os korlátozása nem segíti elő a sertéslétszám tervezett növelését. 6 év alatt tehát összesen 30-40 ilyen projekt támogatható, ami a sertéslétszámot legfeljebb 10-15%-kal növeli, mivel csupán 12 000-16 000 kocaférőhely és ahhoz tartozó hizlaló férőhely beruházásának támogatásához elégséges. A cél azonban a sertéslétszám megduplázása. *A jelenlegi kocalétszám a támogatott beruházásokkal 6-8%-kal, a sertéslétszám pedig legfeljebb 10-12%-kal bővíülhet.* Ezzel szemben a húsipar dinamikus fejlesztése csak úgy képzelhető el, ha irracionálisan nem korlátozzák az egy projektre jutó támogatás összegét, vagyis ha nem „porlasztják” a támogatást. Ez viszont nehezen elképzelhető a kormány szándékait ismerve. Ugyanakkor szükség van a meglévő infrastruktúra kihasználására is mindaddig, amíg a fejlesztések fokozatosan kiváltják az elavult, régi infrastruktúrát. Elsősorban a kistermelői szektor számára jelent ez átmeneti megoldást, főleg integrációs keretek között.

2013-ban a sertéságazat szereplői javaslatot tettek koca állattóléti támogatás bevezetésére, a hazai sertéslétszám növelése érdekében. *A támogatás tervezett forrás igénye évente 185 ezer kocára összesen: 8,62 milliárd Ft, vagyis 2015-től kezdve kocánként évi közel 40 000 Ft támogatásra lehet számítani. Ez az összeg a területalapú támogatások korlátozásából származó veszteségek töredékét kompenzálja a nagy állattenyésztő gazdaságokban.*

Számos sertéstartót elbizonytalanított a földtörvény, melynek hatása többé-kevésbé ismert, de nem jelent még meg az üzemszabályozási és az integrációs törvény, így ennek hatásait sem ismerik a termelők. Nem véletlen tehát, hogy a sertésstenyésztők kívánnak a sertéslétszám növelésével.

A KAP szabályozás alapján 150 000 EUR felett minimum 5% elvonás kötelező,

de tagállami hatáskörben ez 100% is lehet. Ugyanakkor a munkabér és járulék levonását is engedélyezi az EU, de tagállamok dönthetnek erről. Magyarország nem engedi a nettósítást a munkabér és járulék levonásával, függetlenül attól, hogy állattenyésztő vagy növénytermesztő nagyüzemről van szó. Pedig a foglalkoztatottság kormányprogram. A zöldítési támogatás azonban nem korlátozható (80 EUR/ha), tehát ez az összeg az összes területre jár. A 150 000 EUR támogatás 1 037 ha SAPS támogatásának felel meg (145 EUR/ha). *1 037 és 1 200 hektár között 5% az elvonás, 1 200 hektár felett 100%.*

Az 1 200 hektár feletti 518 gazdaság 1,2 millió hektár területének kb. fele; 0,6 millió hektár nem kap SAPS támogatást (alaptámogatást), ami mintegy évi 23-24 milliárd Ft átcsoportosítását jelenti vidékfejlesztési támogatásokra, ahonnan évi 75 millió EUR-t (23 Mrd Ft-ot) átcsoportosítanak az I. pillérbe. Először a 2. pillérből teszünk támogatást az 1. pillérbe, majd ezt az összeget elveszük az 1 200 hektárnál nagyobb területtel rendelkező gazdaságoktól és visszatesszük a 2. pillérbe. A mintegy évi 23 Mrd Ft megtakarításból vidékfejlesztés keretében állattartókat is támogatni kíván a kormány. Nem tudjuk még, hogy állattartókat vagy célzott állattartókat támogatnak majd, elsősorban kérődzőket vagy más állatfajokat is. *A sertésállomány és a tenyészkocák mintegy 30%-a található a 1 200 hektár feletti gazdaságokban, az 1 800 hektár feletti gazdaságokban is 25% körül alakul ez az arány. Ebből egyértelműen látszik, hogy a földbirtok-politika komolyan érinti az állatállomány csaknem 70%-ával rendelkező nagyüzemeket, ahol az állatállomány, ezzel párhuzamosan a foglalkoztatottság csökkenésével kell számolnunk.* Annál is inkább, mert a földalapú támogatás korlátozásával éppen ezek a nagyüzemek szenvedik el a legnagyobb támogatás elvonást, amiből korábban a telephelyfejlesztést finanszírozták.

Az új földforgalmi törvény hatására a termőföld kevésbé likvid eszközzé vált, egyrészt a keresleti oldal korlátozásaival (a jövőben csak megfelelő képesítéssel, vagy gazdálkodási múlttal rendelkező gazdák szerezhethetnek termőföldet), másrészt az adásvételeket kísérő szigorítások (hatósági engedély, földbizottsági jóváhagyás stb.) bevezetésével. A spekulatív földvásárlás a jövőben várhatóan megszűnik, a földpiac szereplői inkább a művelésből származó eredményekre összpontosítanak. Ehhez hasonlóan a stabil hozamokra alapozott bérbeadási célú földvásárlás is megszűnik, mert az új földforgalmi törvény szerint a jövőben csak azok a földművesek vásárolhatnak termőföldet, akik meg is művelik azt.

A földvásárlásnak tehát a bérbeadás nem lehet a célja a jövőben, de a már földdel rendelkező tulajdonosok továbbra is stabil bevételekre számíthatnak a föld haszonbérbe adásával. A törvény hosszabb időtávon, maximum 20 éven belül a bérlők körét is érinti, ugyanis a birtokmaximum bevezetésével akár nagyobb mennyiségű termőföld is piacra kerülhet. Mivel a legnagyobb földhasználó gazdaságok igyekeztek a maximális 20 éves időtartamra meghosszabbítani bérleti szerződéseiket, így közel azonos időben jelenhetnek meg a piacon e területek, ami egyes régiókban a bérleti díjakra is nyomást gyakorolhat. Az elmúlt években a legnagyobb hozamot a szántó és az egyébként olcsóbban megvásárolható gyepterületek bérbeadásával lehetett elérni, ahol a hozamok évi 5,27 és 5,62% között alakultak (a tárgyévi bérleti díjak és tárgyévi eladási árak arányaként).

A telepfejlesztéshez szükséges beruházási források összege 120 ezer koca-férőhellyel kalkulálva legalább 120 Mrd Ft és az ehhez szükséges 1 millió hízaló

férőhely telepfejlesztési igénye újabb 120 Mrd Ft. E kapacitás kocánként 25 hízó/év kibocsátással számolva évi 3 millió hízó felnevelését teszi lehetővé. A 240 Mrd Ft beruházás megvalósulásához ez 35-40%-os támogatási intenzitással számolva 84-96 Mrd Ft beruházási támogatást jelent. Az állattenyésztés technológiai fejlesztésére, erőforrás hatékonyságot javító és trágyatárolási beruházásra 68 milliárd Ft támogatás áll rendelkezésre 2015-2020 között. Kérdés, hogy mekkora támogatási összeg jut sertéságazatra. Tételezzük fel, hogy legfeljebb 15-20 milliárd Ft-ra számíthat a sertéságazat, az igény ezzel szemben 80-90 milliárd Ft, ha teljesül(ne) a sertéslétszám megduplázásának kormányzati szándéka. További probléma, hogy a maximális támogatás nagyságrendje 500 M Ft/ projekt (kollektív min. 50 M Ft-tól). Ez legfeljebb 400 kocaférőhely és 4-5 ezer hizláló férőhely beruházásának támogatását teszi lehetővé, ha a támogatási rendszer ekkora állományt egyáltalán támogat. További probléma még a nem megfelelő „mérethatékonyság”. Például a 100-200 kocaférőhely és/vagy évi 2500-5000 hízó-kibocsátás kapacitással rendelkező gazdaságoknál alacsony lesz a realizálható jövedelem, sőt a megfelelő önerő és szakismeret is hiányzik. Valószínűsíthető, hogy ilyen feltételek mellett nem lesz könnyű felhasználni a rendelkezésre álló vidékfejlesztési beruházási előirányzatokat.

Magyarországon az önellátottság kb. 3 millió db vágósertés. Serteshúsból önellátottságunk 100% körül alakul, az exportot és importot kiegyensúlyozott értékben kalkulálva. A sertéslétszám növelése azt is jelenti, hogy exportpiacot kell találni a többlethúsnak és/vagy élő állatnak, ahol a versenyképes Dániával, Hollandiával és Németországgal kell harcba szállnunk.

Az évi egy millió sertés vágására alkalmas vágóhíd bekerülési költsége 10 milliárd forint körül alakul, 3 millió sertés esetében minimum 30 milliárd forintba. Élelmiszer-feldolgozóknál mikro- és kisvállalkozások beruházására nyújtható be támogatás, középvállalkozások esetében a GINOP keretében kérhető támogatás, de erre kevés eséllyel. Mezőgazdasági vállalkozások és csoportosulásai (minden vállalkozás méret) is jogosultak támogatásra. A támogatási mértéke max. 50%, nagyságrendje max. 300 M Ft/projekt. Ez elhanyagolható összeg, ha egy millió sertés vágására alkalmas vágóhidat akarunk létesíteni mintegy 10 milliárd forintból. A 3 millió sertés vágásához szükséges minimum 30 milliárd forint értékű beruházáshoz 50%-os támogatással számolva 15 milliárd forint támogatásra lenne szükség a támogatási nagyságrend korlátozása nélkül.

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A Földművelésügyi Minisztérium prioritásként kezeli a sertéságazatot érintő források biztosítását, illetve az ágazat helyzetének javítását. 7 éves távlatban, a múltban a hazai és világpiacon egyaránt sikeres, magas minőségű magyar tökehús és feldolgozott termék előállításához szükséges 6 milliós sertésállomány kialakítását és fenntartását célozza meg a stratégia a Kormány vidékpolitikai céljaival összhangban. Hangsúlyozni kell, hogy az állam eszközei önmagukban nem elegendőek az ágazat problémáinak megoldásához, hiszen közvetlen állami eszköz nincs a piacgazdaságban a takarmányárak vagy a felvásárlási árak befo-

lyásolására, ugyanakkor a javasolt szerteágazó intézkedések az ágazat talpon maradásához és fejlesztéséhez elengedhetetlenek.

A jövőben kiemelten indokolt foglalkozni a termelési feltételekkel, a kisebb gazdaságokat, családi gazdaságokat tömörítő termelői szövetkezesek és a feldolgozóipar által működtetett integrációk fejlesztésével, a húsipar helyzetének javításával, a feketegazdaság visszaszorításával, a kutatás-fejlesztés és a szaktanácsadás kérdéseivel, a gazdálkodók hitelfinanszírozásával és a marketing tevékenységgel is. A programban kiemelt szerepet kell tulajdonítani a versenyképességi (például technológiai veszteségek csökkentése, biológiai alapok kihasználása) és a műszaki feltételek korszerűsítésének, a környezetvédelem és az állategészségügyi intézkedéseknek (például a mentesítési programok megvalósítása, az ellenőrzési rendszerek fejlesztése).

A hazai sertéstartás jövője az előállított termékek piaci versenyképességétől függ. Az előállított termékek választékát, árát és minőségét alapvetően az dönti el, hogy mire van kereslet és milyen áron. A harmadik országok piacaira (Kína, Japán, Dél-Korea, Oroszország, Délkelet-Ázsia) irányuló exportot agrárdiplomáciai, kereskedelmi diplomáciai és közösségi marketing eszközökkel (kiállításokon való részvétel, üzletember-találkozók) segítheti a kormányzat. A hazai piacon – a versenyképes ár mellett – a magyar termékhez kapcsolódó lojalitás, a fogyasztói igényekre irányuló, piackutatásra épülő termékfejlesztést célszerű erősíteni. Fontos a magyar termékekhez kapcsolódó, hatékony kommunikáció a fogyasztók felé. Indokolt felmérni a meglévő és a potenciális külföldi piacok igényeit (termékkör, minőség, ár), a jelenlegi értékesítési csatornák fejlesztési lehetőségeit és újak kialakításának módját. A termelést a gazdálkodóknak, feldolgozóknak és a különböző integrációknak a piaci információk alapján szükséges szervezniük.

A sertéstartás legfontosabb kritikus tényezői körébe tartozik a szervezetlen termékpálya, az integráció hiánya, a feketegazdaság erőteljes jelenléte, az alacsony természetes hatékonyság és technológiai színvonal. De ide sorolhatjuk még a szakképzettség és a K+F hiányát, az eladósodott, hitelképtelen vállalkozások nagy számát, valamint a földpiac és a fogyasztói tudatosság hiányát is.

Az integráció erősítéséhez indokolt lenne az objektív vágásmínősítő rendszer egységes rendszerének kötelezővé tétele minden vágóhíd számára. A rendelet szigorításával csak az a vágóhíd végezhetne sertésvágást, mely alkalmazza a rendeletben előírt magyar objektív vágásmínősítő rendszert. A vágással foglalkozó vágóhidak szállítóikkal csak a vágásmínősítés alapján számolhatnának el és kötelessége lenne az objektív vágásmínősítés adatait elektronikus úton is megadni. Ezek az adatok egy központi adatnyilvántartó rendszerbe kerülnének (NÉBIH, VHT), az így létrehozott adatbázis alapja lehetne egy Magyar Központi Átlagár rendszernek, ami az európai modelleknek megfelelően hétről hétre közzétenné az aktuális átlagárakat. Ezzel a lépéssel a piaci szereplők között erősödne a bizalom, ami egy integrációs folyamatnak az alapját képezné. A helyi vágópontok természetesen nem felelnek meg ennek, viszont tevékenységüket pontos feltételekkel kell korlátozni, azaz a termékük nem kerülhet „szabad piacra”.

A hazai integrációs környezet és a mai gyakorlat nem is alkalmas a stratégia megvalósítására. Komoly integrációs támogatási rendszerre van szükség ahhoz,

hogyan a potenciális integrátorok létrehozzák a gyakorlatban is működő összefogást az integráció tagjainak érdekeltségi rendszerével együtt.

A sertéslétszám növelése az inputellátó ágazatok, a mezőgazdasági termelés, a feldolgozás és a külkereskedelem szempontjából egyaránt jelentős fejlődést jelentene, így az ágazat gazdasági teljesítménye, adófizetése és foglalkoztatási igénye egyértelműen növekedne. Ehhez a termelés költséghatékonyságának javítása elengedhetetlen. Ma Magyarországon a vágósertést előállító gazdaságok legfeljebb 25%-a képes felvenni a versenyt nyugat-európai versenytársaikkal. A sikeres ágazati stratégia alapja csak az integráción alapuló termelés lehet. Ezt követően beszélhetünk a technológiai korszerűsítésről, a tenyésztési, a hizlalási fázis megszervezéséről, koordinálásáról. Ezek a fejlesztések összességében 100 milliárd forintos nagyságrendet tehetnek ki, megvalósulásukhoz támogatásokra van szükség több 10 milliárd forintos nagyságrendben. Megfelelő pénzügyi háttérrel rendelkező integrációs láncok kiépítését és „helyzetbe hozását” kell ösztönözni, ugyanis célravezető szakmai program csak a teljes vertikumra képzelhető el. A termékpálya szintű koordináció alapvető szereplői: tenyészállat-előállítók, sertéshizlalók, takarmánygyártók és húsfeldolgozók.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aliczki K. – Garay R. – Nagy L. – Varga E. – Vőneki É. (2013): A magyar mezőgazdaság főbb ágazatainak helyzete, piaci kilátásai rövid és középtávon. (kézirat), 190.
- Aliczki K. – Bartha A. – Garay R. – Nyárs L. – Papp G. – Popp J. (szerk.) – Potori N. (szerk.) – Vőneki É. (2009): A főbb állattenyésztési ágazatok helyzete. Agrárgazdasági Tanulmányok, 3., AKI, Budapest, 137.
- Apáti F. – Berde Cs. – Blaskó B. – Felföldi J. – Madai H. – Nábrádi A. – Pupos T. – Szénásné Ványi N. – Szöllősi L. – Szűcs I. (2013): Vállalati és ágazati gazdaságtani ismeretek. Debreceni Egyetem, AGTC, Debrecen, 292. ISBN 978 615 5183 52 2
- Balogh P. – Novotniné D. G. (2013): Versenyképes kocsatartás és malacnevelés, Szaktudás Kiadó, Budapest, ISBN 978 615 5224 44 7
- European Commission (2014): Market situation. Brussels. 23 October 2014. http://ec.europa.eu/agriculture/milk-market-observatory/pdf/market-situation-slides_en.pdf
- FAO (2014): <http://faostat.fao.org/site/573/DesktopDefault.aspx?PageID=573#ancor>. letöltés dátuma: 2014. június 30. EUROSTAT, 2014
- Kapronczai I. (2011): A magyar agrárgazdaság az EU-csatlakozástól napjainkig. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest, ISBN: 978-963-9935-68-6, 199.
- KSH (2015): Állatállomány. http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_oma003.html
- Nábrádi, A. – Pupos, T. – Takácsné, GY. K. (2007): Üzemtan II. DE AMTC AVK, Debrecen, 363.
- Nyárs L. – Papp G. – Vőneki É. (2004): A főbb állattenyésztési ágazatok kilátásai az Európai Unióban. Agrárgazdasági tanulmányok. 2004/4. Agrárgazdasági Kutató Intézet. Budapest. 127.
- OECD-FAO (2014): OECD/Food and Agriculture Organization of the United Nations (2014), OECD-FAO Agricultural Outlook 2014, OECD Publishing. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2013_agr_outlook-2013-en#page1
- Popp J. (2014): Hatékonyság és foglalkoztatás a magyar mezőgazdaságban. Gazdálkodás, 58. 173-184.
- Popp J. – Harangi-Rákos M. (2013): A szarvasmarha-tenyésztés nemzetközi és hazai kilátásai. Állattenyésztés és takarmányozás, 62. 324-345.
- Popp J. – Potori N. (2010): Nemzetközi agrárpiaci kilátások. AKI, Budapest, 68.

- Popp J. – Udovecz G. (2008): A dán sertés- és tejszektor titka. Magyar Mezőgazdaság, 63. 2008. január 2. 12-13.
- Popp J. – Potori N. – Udovecz G. – Csikai M. (szerk.) (2008): A versenyeselemek javításának lehetőségei a magyar élelmiszer-gazdaságban. Alapanyag-termelő vagy nagyobb hozzáadott-értékű terméket előállító ország leszünk? Magyar Agrárkamara. Szaktudás Kiadó Ház Budapest, 164.
- Udovecz, G. – Nyárs, L. (2009): A sertéságazat versenyeselemei Magyarországon. Gazdálkodás, Budapest, 58. 455-466.
- USDA (2014): USDA Agricultural Projections to 2023. Washington: United States Department of Agriculture, USA, <http://www.ers.usda.gov/publications/oce-usda-agricultural-projections/oce141.aspx>

Érkezett: 2015. június

A szerzők címe: Popp J. – Harangi-Rákos M.
Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar,
Ágazati Gazdaságtan és Módszertani Intézet

Authors' address: University of Debrecen, Faculty of Economics and Business
Institute of Sectoral Economics and Methodology
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
popp.jozsef@econ.unideb.hu
harangi-rakos.monika@econ.unideb.hu

Szakály Z.
Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar,
Marketing és Kereskedelem Intézet
Institute of Marketing and Commerce
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.

Pető K.
Debreceni Egyetem, Gazdálkodástudományi Kar,
Vidékfejlesztés, Turizmus- és Sportmenedzsment Intézet
Institute of Rural Development, Tourism and Sports Management
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.

ERSA HÍREK

Az IMV-Technologies francia vállalat új kolosztrum kezelési eljárást dolgozott ki, pasztörözés helyett szűrési technikát alkalmazva. A szűrési lépések sorozata eredményeként a kolosztrumból eltávolítják a baktériumokat, a gombákat és az egysejtűeket, a vírusokat azonban nem. Az eljárás során a kolosztrum fiziko-kémiai kölcsönhatásba lép a szűrő felületével, a

vírusok kiszűrésének eredményessége függ a kérdéses vírus, a szűrő és a folyadék közeg felületi sajátságaitól.

A bemutatott módszerrel egyelőre nem állítható elő olyan kolosztrum, melynek minősége meghaladja a pasztörözéssel előállított főcstej minőségét. (EFSA Journal 2015; 13(6):4139)